

CONSIDERAȚII CU PRIVIRE LA PROIECTAREA, EDIFICAREA ȘI INAUGURAREA MUZEULUI ASOCIAȚIUNII DIN SIBIU (1905) ȘI ALTE CÂTEVA REPERE DIN EXISTENȚA SA INSTITUȚIONALĂ DE PÂNĂ ÎN ANUL 1950

Prof. Daniela CURELEA*

Prof. dr. Dragoș L. CURELEA**

Abstract: *The paper presents the stages of making the ASTRA Museum in Sibiu.*

Keywords: *ASTRA, museum, Sibiu.*

Înființarea în Sibiu a unui muzeu istoric și etnografic a fost una dintre cele patru idei-fundament ale ASTREI, promovate de Ioan Pușcariu încă din anul 1860, într-o perioadă în care acesta activa în calitate de corespondent al oficiului ortodox din Sibiu, *Telegraful român*, pentru zona Văii Oltului transilvan. Însă, în condițiile din Transilvania aceluși moment, această idee a lui I. Pușcariu nu a putut fi materializată chiar atunci¹. De reținut în acest stadiu preliminar al cercetării noastre și raportul adresat Comitetului central al Astei de către asesorul consistorial ortodox sibian Nicolae Cristea, redactor principal al *Telegrafului român* și bibliotecar al Astei, care remarca, în cadrul adunării generale pe care ASTRA a organizat-o în 26-28 august 1867 la Cluj, „necesitatea unui muzeu de însemnătăți”, descriind și prezentând diferitele obiecte, colecțiile de documente, podoabe, artefacte și alte asemenea colecții de monede antice².

Eruditul român, George Barițiu, deși nu s-a pronunțat în mod concret cu privire la înființarea și inaugurarea muzeului central românesc în Sibiu, totuși a recomandat în mod constant, în propunerile sale înaintate Comitetului central al Astei în 1887, ca pentru viitor să sporească studiile și cercetările făcute în domeniul istoriei, etnografiei, folclorului, fiind convins atât de importanța cunoașterii, a protejării și păstrării acestora, cât și de necesitatea unui spațiu în care rezultatele cercetărilor întreprinse în aceste domenii să poată fi conservate, arhivate, trimise în viitor, prin catalogarea și înregistrarea acestora³.

În anul 1868, în cadrul adunării generale a Astei, care a fost organizată în zilele de 25-26 august 1868 în Gherla, economistul sibian Visarion Roman a propus Comitetului central și adunării spre aprobare atât

*director-adjunct în Colegiul Tehnic „Cibinium” Sibiu, Comitetul Român de Istoria Filosofiei, Științei și Tehnicii al Academiei Române, Filiala Brașov

**profesor, Liceul Tehnologic „Avram Iancu” Sibiu & Școala Gimnazială „Radu Selean” Sibiu, Comitetul Român de Istoria Filosofiei, Științei și Tehnicii al Academiei Române, Filiala Brașov

¹Ioan Lupaș, *Înființarea „Asociațiunii” și conducătorii ei*, în *Transilvania*, anul XLII, nr. 4, jubliar, iulie-august 1911, pp. 328-329; Pamfil Matei, „Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român” (*Astra*) și rolul ei în cultura națională (1861-1950), Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1986, pp. 235-237.

²*Transilvania*, anul I, nr. 7, 1868, p. 147; Octavian C. Tăslăuanu, *Muzeul Asociațiunii*, pp. 457-459; Anca Sărghie, Nicolae Cristea. *Jurnal. File de memorialistică*, Studiu introductiv, îngrijirea ediției, note și comentarii de Anca Sărghie, Sibiu, Casa de Presă și Editură Tribuna, 1998, p. 255; Vezi și în volumul: *Bibliotecarii „Astei” (1861-1999)*. *Dicționar*, ediția a II-a, Colecția Biblioteca „Astra”, Serie nouă, nr. 16, Sibiu, 1999, pp. 26-27.

³*Actele privitoare la urdirea și înființarea Asociațiunii Transilvane*, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1862, pp. 106-107; George Barițiu, *Adunați documente și le păstrați*, în *Transilvania*, anul II, nr. 12, 1869, pp. 137-138; Idem, *Cincisprezece ani din activitatea Asociațiunii transilvane pentru literatură română și cultura poporului român*, în *Transilvania*, anul XIX, nr. 23-24, 1888, pp. 189-193; Pamfil

Matei, „Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român” (*Astra*) și rolul ei în cultura națională (1861-1950), Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1986, pp. 235-236. În urma unei vizite pe care a făcut-o în Timișoara, G. Barițiu a fost plăcut impresionat de Muzeul istoric și arheologic din localitatea menționată și a făcut propuneri concrete Astrei centrale din Sibiu, ca și instituția cultural-națională a românilor din Transilvania să ridice un asemenea edificiu în Brașov sau mai degrabă, sublinia autorul, în Sibiu.

⁴*Transilvania*, anul I, nr. 22, 1868, p. 537; Pamfil Matei, *Asociațiunea în lumina documentelor (1861-1950). Noi contribuții*, Sibiu, Editura Universității Lucian Blaga, 2005, p. 34. De asemenea, mai remarcăm și o altă propunere a economistului Visarion Roman adresată conducerii Astrei și în care acesta din urmă a considerat ca fiind de strictă necesitate o tipografie proprie a instituției cultural-naționale românești, care să fie deschisă în orașul Sibiu pentru a deservei programul editorial al Astrei.

⁵*Transilvania*, anul XII, nr. 1-2, 1881, p. 12; Pamfil Matei, *Asociațiunea în lumina documentelor (1861-1950). Noi contribuții*, p. 46. De reținut și că A. P. Alexi a fost cel care a propus spre aprobare Comitetului central și adunării generale a Astrei reînființarea revistei *Transilvania* ca organ oficial de promovare al Asociațiunii, în locul *Analelor Asociațiunii*, ceea ce s-a materializat începând cu data de 1 ianuarie 1881.

⁶Vasile Crișan, *Enciclopedie Tribuna. Oameni, fapte, locuri*, volumul I, Sibiu, Casa de Presă și Editură Tribuna, 2016, p.63-64; Pamfil Matei, „Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român” (*Astra*) și rolul ei în cultura națională (1861-1950), p. 236.

⁷Octavian Codru Tăslăuanu, *Muzeul Asociațiunii. Ideea de a înființa un muzeu, în Transilvania*, anul XLII, nr. 4, jubiliar, iulie-august 1911, pp. 459-462.

tipărirea catalogului central al bibliotecii, cât și al obiectelor „ce compunea Muzeul Asociațiunii” - în accepțiunea sa, ca și când o asemenea structură centrală a Astrei ar fi existat deja. De reținut că denumirea pe care V. Roman a folosit-o în anul 1868 a fost păstrată și așezată în anul 1905 la loc de cinste, pe frontispiciul noului sediu central al Astrei din Sibiu, acolo unde aceasta se află și astăzi⁴. În anul 1871, Ion Maxim, bibliotecar al Astrei publica în paginile oficiosului instituției, revista *Transilvania*, un raport în care a adus la cunoștința forului central din Sibiu al instituției o serie de obiecte de muzeu care erau înregistrate și catalogate în mod diferit de cărți și periodice, dar și despre asigurarea unui fond de 200 fl. care să fie utilizați pentru achiziționarea documentelor și a volumelor de istorie românească care apăreau fie peste munți în România, fie în alte părți ale Monarhiei Austro-Ungare. Câțiva ani mai târziu, în cadrul adunării generale a Astrei care a fost organizată în 7 și 8 august 1880, în Turda, a fost acceptată propunerea Secției de Științe naturale a Asociațiunii de a se organiza în Sibiu un muzeu de istorie naturală avându-se în vedere ca punct de pornire a acestuia colecția de plante donată instituției culturale-naționale de A. P. Alexi⁵.

Notăm și că, în acest sens al edificării la Sibiu a unui Muzeu al Astrei, s-a pronunțat și dr. Daniil Popovici Barcianu, într-un articol pe care acesta l-a publicat în anul 1881, în oficiosul sibian al Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania - *Telegraful român*. În articolul său, viitorul prim director al Școlii Civile de Fete a Astrei din Sibiu, s-a pronunțat atât asupra necesității unui muzeu etnografic, care să păstreze și să promoveze specificul culturii românești din provincie, cât și cu privire la importanța culturală a unei asemenea instituții. Autorul menționat a apreciat preocupările Asociațiunii în organizarea unor expoziții și în colectarea documentelor, monedelor, obiectelor pentru a forma, cataloga și expune publicului vizitator, colecții specifice unui muzeu⁶. Notăm și că Eugen Brote, unul dintre membrii supleanți ai Comitetului central al Astrei, a propus în ședința din 6 martie 1882 construirea unui nou sediu al instituției în orașul Sibiu, respectiv, a menționat că, în noul sediu se impunea găzduirea „unui muzeu și a colecțiilor etnografice”⁷.

Remarcăm în acest sens și raportul secretarului I al Astrei, Corneliu Diaconovici, care a fost adresat spre aprobare Comitetului central și adunării generale a membrilor Asociațiunii, care a fost organizată în zilele de 27-28 august 1896 în Lugoj și în care C. Diaconovici propunea „realizarea unui muzeu național al românilor

ciscarpatini”⁸. Remarcăm că pentru îndeplinirea acestui important obiectiv al Asociațiunii, în cadrul unei ședințe extraordinare a Comitetului central din Sibiu, care a fost prezidată de arhimandritul dr. Ilarion Pușcariu, era luată cu majoritate de voturi hotărârea cumpărării de către instituție a unui teren intravilan pe care să se edifice Casa națională/Muzeul Asociațiunii, și care a fost achiziționat cu suma de 22.000 fl., în imediata vecinătate a edificiului central al instituției. De asemenea, remarcăm și că, în adunarea generală organizată în Mediaș între 27-28 august 1897, s-a decis sub președenția canonicului blăjean Ioan Micu Moldovan, atât înființarea celui muzeu național al românilor ciscarpatini, cât și ridicarea unui internat pentru băieți, ambele în Sibiu⁹.

„1. Un Muzeu istoric al Românilor din patrie, împreună cu colecțiuni arheologice și numismatice și cu o arhivă pentru păstrarea documentelor de interes pentru istoria română; 2. Un muzeu etnografic, întocmit cu deosebită considerare la păstrarea motivelor naționale în port și industria română de casă și la dezvoltarea acestui ram al muncii noastre; 3. Biblioteca Asociațiunii prevăzută cu toate condițiile de dezvoltare, ce se recer pentru o mare bibliotecă națională; 4. Birourile Asociațiunii; 5. O sală mare, care să poată servi pentru prelegeri publice, conferențe, reprezentațiuni dramatice și convorbiri sociale; 6. Localuri corespunzătoare pentru trebuințele societăților române din Sibiu”¹⁰.

În atare condiții rememorăm că în a treia ședință a comisiei de lucru a adunării generale de la Mediaș, a fost aprobată ridicarea Casei naționale a Asociațiunii în Sibiu, cu sediul în strada Morii nr. 6 (fostă str. George Barițiu, nr. 5, iar astăzi str. Andrei Șaguna unde este corpul vechi al Bibliotecii județene „Astra” din Sibiu). Clădirea urma să cuprindă un muzeu istoric, colecții de arheologie și numismatică, un muzeu etnografic și folcloric, arhiva și biblioteca Astei și o sală de conferințe și spectacole de teatru¹¹. Mai notăm și că în cadrul lucrărilor comisiei adunării s-a anunțat că un profesor român Stroe S. Belloescu, originar din Săcele (Comitatul Brașov), dar care la acea dată profesa în învățământul din România, la Bârlad, a oferit o însemnată sumă, de 20.000 florini pentru constituirea unei fundații a Astei, în memoria părinților săi, Stana și Stroe Belloescu, bani care să fie utilizați de conducerea instituției pentru îndeplinirea scopului său cultural¹².

Corneliu Diaconovici a prezentat în ședința Comitetului central al Astei, din 16 august 1902, „proiectul de raport special referitor la înființarea muzeului istoric și etnografic (Casa Națională)”,

⁸*Transilvania*, anul XXVII, 1896, *Partea oficială*, p. LIII; Constantin Rada, *Cornel Diaconovici - un om, un destin, o vocație*, Oradea, Casa de Presă și Editură Anotimp, 1993, pp. 36-37; Lucian Giura, Mircea Stoa, *Aspecte privind viața și activitatea lui Cornel Diaconovich (1859-1923)*, în *Transilvania*, Serie nouă, nr. 9-10, 2004, pp. 22-27.

⁹*Transilvania*, anul XXVIII, nr. VIII, 1897, pp. 68-69; *Ibidem*, anul XXVIII, nr. VII, *Partea oficială*, 1897, pp. 200; Pamfil Matei, „Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român” (*Astra*) și rolul ei în cultura națională (1861-1950), pp. 238; Maura Geraldina Giura; Lucian Giura, *Despărțământul Mediaș al Astei (1890-1948)*, pp. 21-24.

¹⁰*Transilvania*, anul XLII, nr. 4, jubiliar, iulie-august 1911, pp. 391-392, 457-462.

¹¹Pamfil Matei, „Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român” (*Astra*) și rolul ei în cultura națională (1861-1950), pp. 239-240. Comisia care s-a pronunțat pentru ridicarea unei Case a Astei în Sibiu/Muzeul Asociațiunii a fost formată din: Aurel Brote, Cornel Diaconovici, Iosif Sterca Șuluțiu, Partenie Cosma, Leontin Simionescu.

¹²*Transilvania*, anul XXVIII, nr. VII, *Partea oficială*, 1897, pp. 203-207; Pamfil Matei, *Asociațiunea în lumina documentelor (1861-1950). Noi contribuții*, p. 70. Cu aceeași ocazie s-a remarcat și donația celor 20.000 florini făcută de către conducerea Institutului de Credit Banca „Albina” din Sibiu cu scopul ridicării unui Internat pentru băieți, respectiv, suma de 1.000 florini pentru Școala Civilă de Fete a Astei din Sibiu.

¹³Analele Asociațiunii pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român (în continuare se va cita prescurtat: *Analele Asociațiunii*), nr. IV, 1902, p. 167; *Ibidem*, nr. V, 1902, p. 188; Dragoș L. Curelea, *Contribuții la cunoașterea „asociaționismului mărunț” din Sibiu: Reuniunea meseriașilor (sodalilor) între demersurile funcțional-organizatorice și manifestările cultural-specifice (1897-1920)*, în *Anuarul Societății de Științe Istorice din România. Filiala Sibiu*, Nr. 2, 2019, Sibiu, Editura Astra Museum, 2019, pp. 43-63.

¹⁴*Transilvania*, anul XXXIII, nr. III, 1902, p. 183-184; Biblioteca Județeană „Astra” Sibiu, *Colecții speciale. Colecția de Grafică documentară a Muzeului Astra*, inv, nr. 1934, 1990, 1991 Interioarele de case românești din Avrig, Rășinari și Săliște; Ana Grama, *Începuturile etnomuzeografiei românești transilvane. Muzeul „Asociațiunii” până în anul 1913*, în *Muzeul Astra. Istorie și destin, 1905-2000*, Sibiu, Editura Astra Museum, 2002, pp. 61-63.

¹⁵*Analele Asociațiunii*, nr. III, 1904, p. 44; Vasile Bologa, *Monografia școlii civile de fete cu internat și drept de publicitate a Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român din Sibiu pe 25 de ani de la înființare*, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1911, p. 162.

¹⁶Mihai Sofronie, *Astra și activitatea muzeistică, în Centenarul revistei „Transilvania”*, Sibiu, Institutul Poligrafic Sibiu, 1969, p. 25-27; Valer Moga, *Astra și Societatea (1918-1930)*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2003, p. 24.

¹⁷Mihai Racovițan; Pamfil Matei, *Sibiul și Marea Unire*, Sibiu, Cercul Militar Sibiu, 1993, p. 101, 135; Lucian Giura; Mircea Stoia, *Aspecte privind viața și activitatea lui Cornel Diaconovich (1859-1923)*, în *Transilvania*, Serie nouă, nr. 9-10, 2004, pp. 22-27.

pentru ca în 23 octombrie același an, să prezinte în cadrul aceluiasi organism de conducere al Astei, într-una dintre ședințele extraordinare, propunerea de a se profita de expoziția industrială care era organizată de Reuniunea de agricultură din Comitatul Sibiului și de Reuniunea sodalilor români din localitatea menționată anterior în vederea colectării de obiecte necesare viitorului Muzeu¹³. De remarcat colaborarea dintre Astra și reuniunile anterior menționate, astfel încât, a treia expoziție organizată în Sibiu, după precedentele care fuseseră organizate în Brașov (1862) și tot în Sibiu (1881), a cuprins două secțiuni. Una era specifică pentru industria de casă, care a cuprins peste 1700 exponate și o secție a meseriilor în care au fost expuse, în fața vizitatorilor, trei interioare de gospodării românești din localitățile Avrig, Rășinari și Săliște. De asemenea, notăm și că au fost aduse în această secțiune exponate pentru a fi prezentate publicului vizitator, din peste 51 localități ale Comitatului Sibiu¹⁴.

De remarcat participarea aceluiasi secretar I al Astei C. Diaconovici împreună cu directorul Școlii Civile de Fete a Astei din Sibiu, dr. Vasile Bologa, la Expoziția de la București, în 3 octombrie 1903, unde reprezentanții Asociațiunii au prezentat planurile viitorului muzeu al instituției, dar și seria publicațiilor literare și a celor oficiale ale instituției cultural-naționale de la Sibiu. Notăm și că Astra a fost medaliată cu aur, pentru următoarele sale realizări: *Enciclopedia română*, *Biblioteca populară*, dar și pentru inițiativa înființării unei școli civile superioare pentru tinerele romance din Transilvania și Banat, dar și din alte părți ale țării, Bucovina, Vechiul Regat¹⁵.

În 14 aprilie 1904 remarcăm *Apelul adresat către publicul român* și care a fost lansat de Comitetul central al Astei sub semnăturile lui Iosif Sterca Șuluțiu și Constantin Diaconovici cu scopul declarant al măririi fondului și contribuției necesare la ridicarea muzeului. Conducerea Asociațiunii informa autoritățile și publicul român din Transilvania și Banat că fuseseră colectați până în acel moment 100.000 coroane și era semnalată generozitatea de care dăduseră dovadă familia bănățeană Mocsony, care prin Alexandru și Zeno donaseră pentru edificarea instituției menționate, 24.000 coroane¹⁶. Cornel Diaconovici, menționa în ședința Comitetului central din 13 ianuarie 1905 și importanta sumă de 6.000 coroane, donată de Societatea pentru Fond de Teatru român, care a solicitat expres ca suma respectivă să fie utilizată în scopul aranjării unei scene în sala destinată conferințelor instituției, în viitorul Muzeu al Asociațiunii, răspunzându-se în acest fel propunerilor de colaborare făcute de secretarul I al Astei C. Diaconovici¹⁷.

Menționăm că noua clădire ridicată de Astra în Sibiu a costat impresionanta sumă de 158.926,97 coroane. Aceasta a fost ridicată după proiectele arhitectului maghiar Aladár Baranyai din Zagabria (Zagreb)¹⁸. De notat că, proiectele pe care acesta le-a prezentat conducerii instituției cultural-naționale românești au fost selectate în raport de concurență cu alte două oferte ale altor doi participanți în concursul inițiat de Astra. Au fost prezentate în această competiție 26 de planșe care au fost înaintate spre cenzurare, formulare de propuneri urmate apoi de validare Reuniunii arhitecților din Austro-Ungaria (Viena)¹⁹. Notăm și că Reuniunea arhitecților din Viena nu a pretins niciun onorariu pentru această activitate colaborând îndeaproape cu forul de conducere al Astei din Sibiu²⁰. Construcția propriu-zisă și conducerea șantierului a revenit arhitectului Gustav Maetz și inginerului Iosif Schuschnig (domeniul fundație și zidărie interioară și exterioară), Iosif Schneider (domeniul sculptură, opere statuare), Johann Hofrichter (pictura interioară a instituției), Johann Kantz (culisele și cortina), Emil Petruțiu (tâmplăria și stilizările/intarsiile în lemn). Firma Körting din Budapesta s-a îngrijit de montarea caloriferelor și a conductelor de aprovizionare cu apă caldă a acestora, antreprenorul Fritz W. Elgels s-a preocupat de amplasarea mobilierului și a draperiilor, iar parcul din curtea instituției a fost amenajat de A. Förstl, originiar din Sibiu²¹. De reamintit că, lucrările pentru edificarea Muzeului au început în 1903 și s-au finalizat în toamna anului 1904, însă, doar în mod parțial, pentru că mai trebuiau executate elementele decorațiunilor interioare în clădire. După alte 7 luni intense de lucrări s-a inaugurat Muzeul, în 1905²².

Ca detalii particulare ale Muzeului Asociațiunii, remarcăm că intrarea în această instituție se făcea pe ușa principală, care era străjuită stânga-dreapta de doi atlanți, apoi în holul interior se urca pe trepte care treceau pașii vizitatorului printre coloane, astăzi și busturi, ale unor personalități marcante ale culturii române. Relativ recent, în anul 2004 a fost aplicată pe fațada instituției o efigie și un altorelief, cu secretarul I al Astei din acea vreme, juristul dr. Cornel Diaconovici, în sensul aniversării unui secol de la editarea Enciclopediei Române (Enciclopedia Astra). Printre alte realizări notabile, aceluiași secretar îi datorăm și edificarea și inaugurarea Muzeului Asociațiunii în Sibiu (1905)²³. Inaugurarea *Muzeului Asociațiunii din Sibiu* s-a făcut în cadrul lucrărilor adunării generale organizate de Comitetul central la Asociațiunii la Sibiu, în 6/19

Fig. 1. Muzeul Asociațiunii.

¹⁸Cornel Lungu, *Sibiul românesc. Oameni și locuri*, Sibiu, Editura Salgo. 2010, p. 22.

¹⁹Pamfil Matei, „Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român” (Astra) și rolul ei în cultura națională (1861-1950), pp. 44, 240-241; Valer Moga, *Astra și Societatea (1918-1930)*, pp. 24, 424.

²⁰*Transilvania*, anul XXXVI, nr. V, 1905, pp. 162-165; Eugen Hulea, *Astra. Istoric, organizare, activitate, statute și regulamente*, Sibiu, Editura Astei, 1944, pp. 69-70; Gheorghe Preda, *Activitatea „Astei” în 25 ani de la Unire (1918-1943)*, Sibiu, Editura Astei, 1944, pp. 17, 20, 69-70; Pamfil Matei, „Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român” (Astra) și rolul ei în cultura națională (1861-1950), p. 240; Valer Moga, *Astra și Societatea (1918-1930)*, pp. 23-24.

²¹*Adunarea generală și inaugurarea Muzeului Asociațiunii*, în *Transilvania*, anul XXXVI, nr. II, 1905, p. 149; *Ibidem*, nr. V, 1905, pp. 162-165; Pamfil Matei, *Asociațiunea în lumina documentelor (1861-1950). Noi contribuții*, pp. 78-80; Cornel Lungu, *Sibiul românesc. Oameni și locuri*, pp. 21-22.

²²*Ibidem*, p. 22

²³*La jubileul de 50 de ani al „Asociațiunii”*, în *Transilvania*, anul XLII, nr. 4, jubiliar, iunie-iulie 1911, p. 323, 336, 345; Mihai Racovițan; Pamfil Matei, *Sibiul și Marea Unire*, p. 101.

²⁴Vasile Vesa, *Aspecte ale activității cultural-politice a burgheziei române din Transilvania la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX*, în *Acta Musei Napocensis*, III, 1966, pp. 543-544; Emil Sigerius, *Cronica orașului Sibiu 1100-1929*, ediția a II-a, Sibiu, Editura Honterus, 2011, p. 65; Valer Moga, *Astra și Societatea, (1918-1930)*, p. 424.

²⁵Cornel Lungu, *Sibiul românesc. Oameni și locuri*, pp. 22-23.

²⁶Cu deosebire notăm aici despre: ii, cămăși, oprege, poale, pieptare, ȋtari, cojoace și altele.

²⁷Remarcăm pe scurt covoarele, ștergarele de față și de corp, fețele de masă, dar și pe acelea de perne.

²⁸Reținem într-o enumerare sumară diferite căni, blide, ulcioare, oale.

²⁹Amintim lavițe, paturi, culiere vechi.

³⁰[Horia Petra Petrescu], „Astra” în anii de după război (1918-1928), Sibiu, Editura „Asociațiunii”, 1929, pp. 39-40; Pamfil Matei, „Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român” (Astra) și rolul ei în cultura națională (1861-1950), p. 241.

³¹Delia Voinea, *Emil Fischer-fotograf și etnograf al Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român*, în *Țara Bârsei*, Serie nouă, nr. 9, 2010, pp. 123-124.

³²*Ibidem*, p. 122.

³³Idem, *Valori etnografice în expoziția inaugurală a Muzeului Asociațiunii. Indice de localități, piese, exponanți*, în *Transilvania*, Serie nouă, nr. 7-8, 2005, pp. 38-39; Valer Moga, *Astra și Societatea (1918-1930)*, p. 424.

august 1905²⁴. Conducerea centrală a Asociațiunii a organizat și a expus în fața publicului participant o expoziție cu caracter etnografic, dar și istorico-cultural. S-a urmărit, în acest fel, să fie prezentată publicului sibian, dar și celui străin, imaginea cât mai fidelă a civilizației poporului român, cu deosebire a celui care la acel moment exista în hotarele Monarhiei Austro-Ungare²⁵. În noul muzeu edificat de Astra în Sibiu, remarcăm la primul etaj cele 8 săli expoziționale, în care, sub coordonarea secretarului C. Diaconovici, Asociațiunea a prezentat situația geografică a comunităților românești din Transilvania și Banat, viața care avea loc în satele românești, casele ȋranilor, tipul de construcție al acestora, dar și portul românesc, cu deosebire, pentru femei și bărbați²⁶. De asemenea, au mai fost prezentate publicului, cu această ocazie ȋesături, dar și diferite produse textile²⁷, obiecte de ceramică²⁸ și diferite alte produse ale industriei de casă²⁹.

În 22 august același an, s-a produs și inaugurarea efectivă și darea în folosință și a sălii festive a Asociațiunii, în urma unei semnificative alocuțiuni rostite de Iosif Vulcan și a prezentării spectacolului de teatru Fântâna Blanduziei, de Vasile Alecsandri. Mai amintim și că spectacolul a fost reluat la cererea publicului sibian, de o trupă de diletanți, la Teatrul din Sibiu, în 25 august 1905³⁰. De asemenea, notăm că în curtea muzeului a fost amenajată, cu ocazia inaugurării, și o stână având ca model o asemenea construcție tradițională din Mărginimea Sibiului, dar și un atelier minier specific exploatării aurului din zona Munților Apuseni³¹. Tot la primul etaj al noului edificiu al Astrei a fost organizată și o expoziție istorico-culturală în care s-au prezentat diferite arme, documente fotocopyate, manuscrise, cărți vechi, colecții numismatice, colecții de ziare și reviste care apăreau în Transilvania, cărți bisericești, icoane, obiecte de cult, documente în care erau prezentate artele frumoase și sistemul bancar românesc³². Expozanții, în număr de 1.327 de persoane, dar și cele 9.000 de exponate au fost înregistrați în documentele centrale ale Astrei și în catalogul general al expoziției, de către Cornel Diaconovici (secretarul I al instituției)³³.

Deschiderea oficială a Muzeului s-a realizat într-o adevărată atmosferă de serbare națională, care s-a întins pe parcursul mai multor zile. Cu acest prilej, a fost prezentat și *Poemul etnografic* în regia compozitorului Tiberiu Brediceanu. La buna desfășurare a acestui amplu festival național al portului și jocului românesc, și-au

Sala festivă a Muzeului.

Fig. 2. Interior muzeu - Sala festivă.

dat concursul Societatea Corală Carmen din București și Societatea pentru Fond de Teatru român din Transilvania, iar printre oaspeții importanți din Vechiul Regat al României, îl remarcăm pe profesorul universitar Nicolae Iorga³⁴. Ca urmare a ședinței Comitetului central din 24 februarie 1906, s-a ajuns la concluzia înzestrării muzeului cu un aparat de proiecție, C. Diaconovici fiind autorizat să comande fotografii ale sibian Emil Fischer mai multe diapozitive cu portretele președinților Astrei, mai multe vederi din expoziția inaugurală din anul 1905, 2 fotografii privind clădirea Școlii de Fete a Astrei din Sibiu, imagini ale clădirii Muzeului și câte o fotografie cu reședința de vară a mitropolitului ortodox al Transilvaniei, a Catedralei ortodoxe din Sibiu și a Institutului de Credit Banca „Albina” din aceeași localitate³⁵. În 28 februarie 1906, Societatea de Lectură „Andrei Țaguna”, a studenților teologi de la Seminarul Andreian

³⁴Nicolae Iorga, *Serbările de la Sibiu*, în volumul *O luptă literară*, vol. I, București, Editura Minerva, 1979, pp. 198-220.

³⁵Pamfil Matei, „Asociațiunea transilvană pentru literatură română și cultura poporului român” (*Astra*) și rolul ei în cultura națională (1861-1950), p. 241.

Fig. 3. Interior muzeu - Din secțiunea istorică.

³⁶*Ibidem*, p. 242.

care activa în localitate a oferit muzeului central al Astrei întreaga sa colecție numismatică³⁶. Notăm că primul custode al Muzeului Astrei din Sibiu a fost poetul Octavian Goga, care apoi a fost urmat în funcția menționată de Octavian Codru Tăslăuanu. În anul 1909 colecțiile Muzeului au numărat 4.000 de obiecte, deși trebuie să ținem cont de fondurile reduse, alocate pentru achiziționarea și colectarea acestora. Menționăm că din rândurile unui *Apel* din 25 decembrie 1910, semnat de Iosif Sterca Șuluțiu și Octavian C. Tăslăuanu desprindem trei idei mai importante urmate de Astra în perspectiva organizării muzeului său din Sibiu. Astfel, constatăm că în programul Comitetului central se solicita continuarea demersurilor întreprinse de instituție pentru sporirea și îmbogățirea tematică a colecțiilor deținute de muzeul central, resursele reduse care puteau fi disponibilizate, astfel încât să aibe loc o sporire și diversificare constantă a exponatelor și artefactelor din Muzeu, dar și continuarea demersurilor de concentrare și conservare a patrimoniului material și spiritual al poporului român de pe meleagurile Transilvaniei și Banatului³⁷.

³⁷*Transilvania*, anul XLI, nr. 6, 1910, p. 471.

În anul 1909, Octavian C. Tăslăuanu a achiziționat de la Bran și împrejurimi 88 de obiecte care au îmbogățit colecția de etnografie a muzeului Astei din Sibiu. În această întreprindere, secretarul literar Tăslăuanu a fost însoțit și de fotograful sibian Emil Fischer, care a fost fotografiat pentru colecția de imagini a instituției o serie de cadre cu imagini de locuințe românești, dar și porturi ale acelorași comunități din preajma Branului. Remarcăm și demersul făcut de secretarul literar al Astei în Gheorgheni, de unde acesta a revenit în Sibiu, cu 138 de piese pe care le-a cumpărat din zona menționată mai sus.

În 1911, cu prilejul jubileului Astei, serbat de instituția cultural-națională a românilor transilvăneni în Blaj, Octavian C. Tăslăuanu, oficial al instituției, a apreciat, într-un raport adresat conducerii instituției, că într-un raport al bibliotecarului Nicolae Cristea este prima mențiune certă despre necesitatea unui muzeu pe care Astra trebuia să-l ridice și să-l inaugureze în Sibiu, atribuind aceluiași asesor consistorial sibian Nicolae Cristea, idea înființării acestei structuri cultural-naționale a Astei, respectiv negând inițiativele în acest sens, întreprinse atât de Ioan Pușcariu în anul 1860, cât și de G. Barițiu în 1887³⁸. În 28 octombrie 1911 Oct. C. Tăslăuanu a fost mandatat de Comitetul central al Astei să se preocupe de identificarea, selectarea și angajarea unei persoane care să catalogheze exponatele din muzeu³⁹. Începând din 1912, în colecțiile muzeului sibian au intrat și alte 578 obiecte care au provenit din expoziția etnografică care a fost organizată în Bicazul Ardelean cu ocazia inaugurării de către Asociațiune a despărțământului său din Gheorgheni⁴⁰.

Pentru colecțiile etnografice ale muzeului sibian mai amintim, printre alte donații, și pe acelea oferite de Eugenia Sânzian Pop din Hațeg și Victoria Filipan din Năsăud. Cele două românce au oferit părți din vestimentația țărănească, dar și covoare, respectiv, unelte și podoabe de uz casnic-țărănesc, icoane și obiecte de cult. Din 4 ianuarie 1913, Octavian C. Tăslăuanu a îndeplinit, ca urmare a însărcinării sale de către Comitetul central al Astei și funcția de conducător al muzeului instituției. Ca urmare a demersurilor organizatorice întreprinse de acesta din urmă, în anul premergător izbucnirii Marelui Război, colecțiile Muzeului sibian al Asociațiunii numărau 5.000 de piese istorice, etnografice, de folclor, artă, artefacte etc⁴¹. De asemenea, menționăm că, în condițiile trecerii lui Octavian C. Tăslăuanu în vara lui 1914, în România, conducerea Astei în frunte cu președintele Andrei Bârseanu a hotărât în 9 ianuarie 1915, ca de îngrijirea muzeului să se ocupe în mod provizoriu casierul instituției care urma să fie sprijinit de o comisie de lucru formată din Nicolae Togan (protopopul greco-catolic al Sibiului), Gavril Precup, Ioan Lupaș, protopopul

³⁸Octavian Codru Tăslăuanu, *Muzeul Asociațiunii*, pp. 457-458; Pamfil Matei, „Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român” (*Astra*) și rolul ei în cultura națională (1861-1950), pp. 236-237.

³⁹Octavian Codru Tăslăuanu, *Muzeul Asociațiunii*, p. 470.

⁴⁰*Transilvania*, anul XLIV, nr. 4-5, 1913, pp. 207-208, 304, 323-325; Valer Moga, *Astra și Societatea (1918-1930)*, p. 425.

⁴¹*Transilvania*, anul XLII, nr. 4, jubiliar, iulie-august 1911, pp. 462-463; Mihai Sofronie, *Astra și activitatea muzeistică*, pp. 26-27; Pamfil Matei, „Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român” (*Astra*) și rolul ei în cultura națională (1861-1950), p. 242.

⁴²*Ibidem*, p. 243; Idem, *Asociațiunea în lumina documentelor (1861-1950). Noi contribuții*, Sibiu, Editura Universității „Lucian Blaga”, 2005, pp. 101-102; Mihai Racovițan; Pamfil Matei, *Sibiul și Marea Unire*, p. 135.

⁴³Coriolan Petranu, *Muzeele din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș. Trecutul, prezentul și administrarea lor*, București, Editura Cartea Românească S.A., 1922, pp. 94, 225-227; Ioan Opreș, *Protejarea măturilor cultural-artistice din Transilvania și Banat după Marea Unire*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1988, p. 206; Valer Moga; Eva Mârza, *Muzeul Unirii din Alba Iulia I. Tradiții muzeografice*, în *Apulum. Acta Musei Apulensis*, XXVII-XXX, 1990-1993, p. 440; Pamfil Matei, *Asociațiunea în lumina documentelor (1861-1950). Noi contribuții*, p. 102.

ortodox al Săliștei Sibiului și profesorul seminarial ortodox, dr. Nicolae Bălan, viitorul mitropolit ortodox al Transilvaniei⁴².

Declanșarea ostilităților Primului Război Mondial a afectat în mod direct și Muzeul Asociațiunii din Sibiu în condițiile în care această instituție de cultură s-a aflat până în toamna anului 1918 sub controlul juridic și administrativ al Inspectoratului General regesc al Muzeelor și Bibliotecilor din Austro-Ungaria. În 28 august 1916, armatele regale române inițiau operațiunile militare în partea de sud a Transilvaniei.

Amintim că în după-amiaza aceleiași zile, Inspectoratul din Budapesta trimitea tuturor muzeelor și cu deosebire pe adresa Astei din Sibiu o circulară în care se preciza că valoroasele colecții de artă, numismatică, istorie naturală și arheologie să fie trimise în capitala Ungariei pentru protejarea acestora în condiții speciale, de teama spargerii frontului în zona Sibiului de către Armata României. În atare condiții, Muzeul Asociațiunii era determinat să trimită pe adresa Muzeului Național Maghiar zece lăzi cu obiecte pe care Astra le-a recuperat parțial de abia în anul 1922, ca urmare a unor insistențe și demersuri speciale pe lângă Comisia Reparațiilor din capitala Ungariei⁴³.

Fig. 4. Interior muzeu - Intrarea „Junilor” în Brașov.

Intrarea „Junilor” în Brașov.

După Unirea cea Mare din anul 1918, a început o nouă etapă în administrarea și funcționarea Muzeului Asociațiunii Transilvane, dar de această dată în cadrul României Mari. În diferite momente ale decadelor interbelice, Muzeul Asociațiunii a beneficiat de alocații guvernamentale pentru organizarea sa pe baze moderne, sau pentru achiziționarea unor colecții de istorie naturală, etnografie, istorie sau diferite tablouri⁴⁴. Astfel, remarcăm că în anul 1921, Astra a primit pentru muzeul său central din Sibiu, suma de 100.000 lei din partea Inspectoratului General al Muzeelor și Bibliotecilor din Transilvania. În același an, cu 200.000 lei Astra a achiziționat tot lășământul artistic al pictorului Octavian Smigelschi de la familia acestuia, amenajându-se al doilea etaj al Muzeului cu tablouri și crochiuri realizate pe cartoane de celebrul artist transilvănean⁴⁵.

În anul 1923, Centrala de la Sibiu primea pentru muzeul său 50.000 lei, din partea lui Alexandru Tzigara Samurçaș, iar în anul 1925, Astra primea ca subvenție pentru muzeul său o sumă de 100.000 lei acordată de ministrul Cultelor și Artelor Alexandru Lapedatu⁴⁶. Remarcăm că în anul 1920, Muzeul central Astra cuprindea în colecțiile sale exponate etnografice (peste 15.200 de piese), arheologice (peste 3.800 de piese), școlare

⁴⁴[Horia Petra Petrescu], „Astra” în anii de după război (1918-1928), pp. 40-41; Valer Moga, *Astra și Societatea (1918-1930)*, pp. 427-428.

⁴⁵[Horia Petra Petrescu], „Astra” în anii de după război (1918-1928), p. 40.

⁴⁶S.J.S.A.N., Fond „Astra”, doc. nr. 454/1922, f. 1-2; doc. nr. 1668/1923, f. 1; *Transilvania*, anul 56, nr. 11-12, 1925, p. 614.

Fig. 5. Interior muzeu - Industria de artă.

Fig. 6. Interior muzeu - Din secțiunea bisericească.

Din secțiunea Bisericească.

⁴⁷Coriolan Petranu, *Muzeele din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș. Trecutul, prezentul și administrarea lor*, pp. 83, 91-96; Valer Moga, *Astra și Societatea (1918-1930)*, p. 426.

⁴⁸*Transilvania*, anul 56, nr. 11-12, 1925, p. 611; Pamfil Matei, „Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român” (*Astra*) și rolul ei în cultura națională (1861-1950), p. 243; Idem, *Asociațiunea în lumina documentelor. Noi contribuții*, pp. 129-130.

⁴⁹*Transilvania*, anul 56, nr. 11-12, 1925, p. 617; Horia Petra Petrescu, „*Astra*” în anii de după război (1918-1928), p. 42; Gheorghe Preda, *Activitatea „Astrei” în 25 ani de la Unire (1918-1943)*, p. 71; Valer Moga, *Astra și Societatea (1918-1930)*, p. 428.

(peste 1200 de piese), industrie casnică (peste 850 de piese), bisericești (peste 800 de piese), artistice (peste 400 de piese)⁴⁷. Rememorăm că în urma adunării generale a Astrei care a fost organizată în mandatul președintelui Vasile Goldiș în Reghin (29-30 august 1925), s-a recomandat Comitetului central al Astrei cu proiectarea și elaborarea unui chestionar modern cu privire la obiectele și documentele care urmau să fie achiziționate pentru muzele instituției, respectiv s-a decis intensificarea propagandei instituției în vederea răspândirii atât a portului românesc, cât și participarea la expoziții în România și în exteriorul țării⁴⁸. Menționăm și vizita făcută în Sibiu la sfârșitul lunii noiembrie 1925 de către generalul Radu Rosetti, în acele momente directorul Muzeului Militar Național, secondat de dl. Costin Moisil, director la Arhivele Naționale ale Statului din București. În urma întrevederii avute de aceștia cu președintele Astrei, Vasile Goldiș, au fost acceptate direcțiile unei colaborări viitoare între instituția Muzeului Militar Național și Asociațiune, respectiv între instituția Arhivelor și Centrala din Sibiu a Astrei, în scopul organizării unor muzee militare în Transilvania și Banat⁴⁹. Menționăm că în ședința din 22 decembrie 1926, medicul sibian Gheorghe Preda, unul dintre vicepreședinții

instituției, a propus sistematizarea activităților Astrei, respectiv adoptarea unei metode științifice în desfășurarea propagandei culturale a acesteia și a catalogării exponatelor și documentelor păstrate în Muzeul său central. Acest proiect de reorganizare instituțională a Astrei a fost expus și aprobat în ședința reunită a Secțiilor Asociațiunii, din 16 ianuarie 1927, care a fost tipărit cu titlul: *Scurtă analiză a împrejurărilor de astăzi, care poate da indicațiuni asupra activității culturale a Astrei*⁵⁰. Câțiva ani mai târziu, ca urmare a ședinței Comiteului central al instituției din 9 martie 1929, a fost acceptată una dintre propunerile comisiei financiare privind conservarea în condiții optime a patrimoniului instituției care a fost colectat de-a lungul mai multor decenii. În anul 1930, Muzeul central al Asociațiunii cuprindea, într-un calcul aproximativ, efectuat de vicepreședintele instituției, medicul sibian Gheorghe Preda, 31.000 de obiecte⁵¹. De acest patrimoniu se ocupa, în baza atribuțiilor deținute de către Romul Simu, și Nicolae Băilă. Notăm și că, la propunerea lui Nicolae Băilă, și înțelegându-se nevoia unor specialiști în conservarea operelor din muzee, Comitetul central a acceptat, în anul 1931, angajarea lui Romul Vuia, directorul Muzeului de Etnografie din Cluj pentru a reorganiza pe baze moderne Muzeul Asociațiunii din Sibiu⁵². De reținut că finalizarea acestor demersuri s-a făcut doar în anul 1940, din cauza problemelor de ordin financiar care au afectat activitatea instituției și a organismelor Astrei, în cea de-a patra decadă a secolului al XX-lea⁵³. Conducerea centrală a Astrei aprecia în anul 1936 că pentru intervalul de timp 1922-1928 Muzeul său din Sibiu a fost vizitat de peste 26.000 de persoane, cu o medie per an de peste 4.333 de persoane, ceea ce însemna o medie lunară de peste 360 de persoane care au vizitat instituția.

În cursul anului 1940, universitarul clujean Iuliu Moldovan, președintele de la acea dată al Astrei, a mandatat pe asistentul universitar clujean Teodor Onișor să întocmească inventarul și catalogarea pieselor din Muzeul sibian al Asociațiunii, respectiv, să continue demersul de aranjare și conservare a tuturor documentelor și pieselor deținute de această structură muzeală centrală din Sibiu a instituției. Asistentul universitar clujean Onișor urma ca în activitatea depusă să fie sprijinit de Nicolae Băilă⁵⁴. De asemenea, remarcăm că în temeiul propunerii aprobate sub nr. 78 din 18 februarie 1950 de către Consiliul de conducere al Asociațiunii, era decisă transferarea întregului patrimoniu al Muzeului Asociațiunii din Sibiu către Muzeul Național Brukenthal⁵⁵. Procedându-se în acest mod, s-a realizat în fapt unificarea celor două muzee din Sibiu, Asociațiunea Transilvană contribuind esențial prin patrimoniul pe care l-a transferat la îmbogățirea secțiilor de istorie, artă plastică, etnografie și folclor și artă populară aparținând celebrului muzeu sibian⁵⁶.

⁵⁰ *Transilvania*, anul 58, nr. 10-11, 1927, pp. 407-408.

⁵¹ Gheorghe Preda, *Activitatea „Astrei” în 25 ani de la Unire (1918-1943)*, pp. 211-212.

⁵² Valer Moga, *Astra și Societatea (1918-1930)*, pp. 427-428.

⁵³ *Transilvania*, anul 67, nr. 4, 1936, pp. 324-326.

⁵⁴ Pamfil Matei, *„Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român” (Astra) și rolul ei în cultura națională (1861-1950)*, p. 243.

⁵⁵ *Idem*, *Asociațiunea în lumina documentelor. Noi contribuții*, p. 199.

⁵⁶ S.J.S.A.N., Fond „Astra”, doc. nr. 222/1950, f. 1-2.

În concluzie, apreciem că edificarea și deschiderea în Sibiu a Muzeului central al Astei în 1905 a contribuit la afirmarea elitei românești din această localitate sud-transilvană, iar după Unirea cea Mare din anul 1918, instituția a devenit un model de organizare și urmare de către alte asemenea structuri cultural-naționale de profil. De asemenea, considerăm că Muzeul central al Asociațiunii a ocupat, prin numărul exponatelor sale, în decadele interbelice, al III-lea loc în spațiul transilvănean după Muzeul Național al Transilvaniei din Cluj și Muzeul Brukenthal din Sibiu.

Surse imagini:

1. Biblioteca Județeană Astra Sibiu, Colecții speciale, *Colecția Fotodocumentară*;
2. Biblioteca Județeană Astra Sibiu, Expozițiunea din Sibiu, 1905. Vederi din *Expozițiunea etnografică și istorico-culturală aranjată la inaugurarea Muzeului din Sibiu august 1905, Asociațiunea pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român, ASTRA.*